

הלכות ומנהגי חב"ד

מאת הרב יוסף-שמחה גינזבורג

שבת-קודש, פרשת יתרו

כ"ב בשבט

יום השנה להסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חיה-מושקא' ע"ה (תשמ"ח), בת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, ואשת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנר.¹

שחרית: בקריאת-התורה² קוראים את עשרת-הדברות בטעם העליון³. בשעת הקריאה עומד הקהל, ופניו אל ספר-התורה.⁴

הפטרה: "בשנת מות... זרע קודש מצבתה" (ישעיה ו').⁵

4 לוח כולל-חביד, כדעה האחרונה בשו"ע אדה"י סי' תצד סי"א. ובשו"ע שם פסק, שגם לדעה זו היחיד קורא לעצמו (שניים מקרא ואחד תרגום וכד') בטעם התחתון. (ומתרגם פסוק בפסוק, כבכל התורה).

5 ספר-המנהגים עמ' 31. לוח כולל-חביד. זאת למרות שבשו"ע אדה"י סי' תצד לא הובא המנהג, אם כי בלבוש שם הביאו; ושלל החשש (בתשובת הרמב"ם, מהדורת בלאו סי' רסג) מפני תרעומת הצדוקים, שיאמרו שרק עשרת הדברות כתובות בתורה (על-פי ברכות יב, א) – כיוון שאינם מצויים בנינו. ובשו"ת אגרות-משה (או"ח ד, כב בשם בנו הגי' דוד) כתב שכיוון שעומדים גם בשירת הים וביחזוקי אין מקום לטעות. והחיד"א (בסי' לדוד-אמת סי' ז אות ה), כתב שעל-פי הארי"י ז"ל אין עומדין בקריאה זו. וראה בעניין זה שערי-אפרים שער ז סעיף לו ובפתחי-שערים ושערי-רחמים שם. המועדים-בהלכה עמ' שכו. שו"ת יחווה-דעת ח"א סי' כט ועוד.

הרבי הפנה את פניו לסי' (ובשנים שהיה יושב בקרה"ת – גם עמד ממקומו) כמה תיבות לפני התחלת עשרת הדברות.

6 ספר-המנהגים עמ' 33. לוח כולל-חביד.

1 רגילים היו לקרוא לרבנית 'מוסיא' וכך גם היתה רגילה לחתום, גם כאשר היתה חותמת בשפות אחרות. הרבי כתב שלפעמים קרא לה גם 'מושקא' בשי"ן ימנית, אך מעולם לא שמע שיבטאו 'מוסקא' (יעבודת הקודש' להרה"ח ר' שלום-דובער שיי לוינ עמ' קנח-קס, עיי"ש).

2 מתולדותיה – בסי' יעטרת מלכותי (תשניח) עמ' 141. וראה רמזים בשמה והוראות מזה בקונטרס 'בך יברך ישראל', ספר-השיחות התשני"ב ח"ב עמ' 344, ועוד. צילום המצבה – ימי חבידי עמ' 125.

3 אדמוה"י היה קורא בתורה את עשרת-הדיברות דפרשה זו בנוסח-טעמים השונה מהנוסח דקרה"ת כל השנה, וגם מהנוסח דעשרת-הדיברות דפרשת ואתחנן, וכן נהגו גם כל בניו. הוא לימד זאת להרה"ק הרבי"ש בן אדמו"ר הצמח-צדק, שלמד זאת להרה"ק הרז"א אחי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (לקוטי-דיבורים ח"ב עמ' 459, וראה גם תולדות אדמוה"י ח"ד עמ' 1070).

המנהג לקרוא את המרא-דאתרא לעלייה זו (מג"א סי' תכח סי' ח) אינו מנהג חבידי (אלא אם כן יש המנסים לערער על תוקפם של הרבנים – יתורת-מנחם – התוועדותי' תשמ"ז ח"ב עמ' 490, עיי"ש).

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש וצוקללה"ה נבג"מ ז"ע

שיחות • איגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תצט

ערב שבת-קודש
פרשת יתרו

כ"א בשבט ה'תשס"ד

יוצא-לאור על-ידי

מכון ליובאוויטש שעל-יד

צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

לזכות
האחים התמימים הדגולים לבית
דייטש
הרה"ח ר' זלמן, ר' יוסף, ר' אברהם-משה
וגיסם ר' גבריאל גופין שיחיו

ברכת הגומל על-פי נוסח אדמו"ר הזקן

ב'התקשרות' גיליונות תיח, תכ, תכב, דנו בעניין נוסח ברכת הגומל עפ"י אדמו"ר הזקן. ויש להעיר בזה:

לגבי מקור הנוסח, מצינו שכ"ק אדמו"ר זי"ע התייחס לכך, וכך הוא כותב (לקו"ש כרך לג עמ' 138): נוסח ברכת הגומל (להלכה) הוא "ברוך כו' הגומל לחייבים טובות שגמלני טוב". ובהערה שם: כן הוא בסידור אדה"ז (וכ"ז ה[וא] בכת[ב] י[ד] הרמב"ם התוב בעצם כתב) י[ד] קודשו (רמב"ם ספר אהבה – ירושלים תשד"מ) ועוד כתיב יד – ראה רמב"ם הוצאת קאפח). אבל ברמב"ם לפנינו, טושו"ע שם "שגמלני כ" טוב". עכ"ה"ק.

ולגבי פירוש הפשוט של הנוסח:

המברך אומר "שגמלני טוב" שמשמעותו הודאה על הטובה המפויימת שנעשתה לו (להבדיל מ"כ" טוב" שמשמעו כל הטובות שנעשו לו אי-פעם). ומובן שבפשוט נוסח זה יותר מדוקדק בלשונו.

והנה, הקהל עונה (לפי כל הנוסחאות) "מי שגמלך" "הוא יגמלך" שמשמעותו מי שהשפיע לך בעבר הוא ימשיך וישפיע לך בעתיד, ומשום כך, בנוגע לעתיד גם לנוסח אדמו"ר הלשון הוא ("הוא יגמלך) כ" טוב", כלומר כל טוב אשר תזדקק לו.

ובזה יש כדי להסביר (על-כל-פנים באופן חלקי) את כוונת הרבי הרי"צ כפי שהובאו הדברים בגיליונות הנ"ל:

הפירוש של הרבי הרי"צ מתבסס על הפירוש הפשוט, כסגנון הרגיל בדרושי חסידות, וכיוון שלנוסח אדמו"ר "טוב" במובנו הפשוט מתייחס לטוב מפויים (שהתרחש למברך), הרי שבפנימיות העניינים מכוון הוא ל"טוב האמיתי המיוחד" (על-דרך טוב בהא הידיעה).

הרב יואב למברג, כפר-חבי"ד

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

כ"א בשבט ה'תשס"ד – כ"ח בשבט ה'תשס"ד

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	כ"א בשבט	הלי נדרים. פרק ז-ט.	הלי שבת. פרק ג.	מליית קנו.
ש"ק	כ"ב בשבט	פרק י-יב.	פרק ד.	מייע צה.
א'	כ"ג בשבט	פרק יג. הלי נזירות.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק ה.	מייע צה. צב. מליית רט.
ב'	כ"ד בשבט	פרק ג-ה.	פרק ו.	מליית רב. רג. רד.
ג'	כ"ה בשבט	פרק ו-ח.	פרק ז.	מליית רח. רו. רח. רז.
ד'	כ"ו בשבט	פרק ט-י. הלי ערכין וחרימין.. בפרקים אלו. פרק א.	פרק ח.	מייע צה. קיד.
ה'	כ"ז בשבט	פרק ב-ד.	פרק ט.	מייע קטו. קטז. קיז.
ו'	כ"ח בשבט	פרק ה-ז.	פרק י.	מייע קמה. מליית קי.

זמני השבוע*

תאריך	עלות השחר**		זמן ציצית ותפילין	זריחת החמה	סוף זמן ק"ש	חצות והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה***	צאת הכוכבים
	ד' 120 לפני הזריחה	ד' 72 לפני הזריחה							
ו', כ"א בשבט	4.26	5.13	5.34	6.31	9.08	11.55	12.25	5.24.5	5.48
ש"ק, כ"ב בשבט	4.25	5.12	5.33	6.31	9.08	11.55	12.25	5.25.4	5.48
א', כ"ג בשבט	4.24	5.11	5.32	6.30	9.07	11.55	12.25	5.26.3	5.49
ב', כ"ד בשבט	4.23	5.10	5.32	6.29	9.07	11.55	12.25	5.27.1	5.50
ג', כ"ה בשבט	4.22	5.09	5.31	6.28	9.06	11.55	12.25	5.28.0	5.51
ד', כ"ו בשבט	4.22	5.08	5.30	6.27	9.06	11.55	12.25	5.28.8	5.52
ה', כ"ז בשבט	4.21	5.07	5.29	6.26	9.05	11.55	12.25	5.29.7	5.52
ו', כ"ח בשבט	4.20	5.06	5.28	6.25	9.05	11.55	12.25	5.30.5	5.53

* הזמנים מתייחסים לאזור השפלה. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
*** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ז בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש
יתרו	4.48	6.02	5.02	6.03	4.52	6.02	5.06	6.04
משפטים	4.54	6.07	5.08	6.09	4.59	6.07	5.12	6.10

עורך ראשי: מנחם-מענדל ברוד • עורך: שניאור-זלמן רודמן • הגהה: יוסף-יצחק איידלמן
מור"ל: מכוון ליובאוויטש שיעי צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז
יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב
כתובת: ת"ד 14 כפר חב"ד 72915, טל': 03-9607588, פקס': 03-9606169
ISSN 0793-7474 אינטרנט: <http://chabad.org.il> דואר-אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

הרמ"א שם (שבכלל פסק לפני-כן כתשובת הרא"ש) ציין לסימן סא, ושם¹⁶ פסק לענות אמן אחר ברכת אהבה של שליח-ציבור. ואדמו"ר הזקן בשו"ע¹⁷ כתב ש"כן המנהג פשוט במדינות אלו". אבל מנהגנו על-פי הוראת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ הוא¹⁸ ש"השליח-ציבור מסיים ברכת 'הבוחר' כו' באהבה' – בלחש. כן נוהגין כל ימות השנה". ומשמע שאם שמע בכל זאת – יענה אמן.

אמנם, מצד שני, בבית-יוסף סי' מו¹⁹, הביא תשובת הרשב"א²⁰, שגם מי שכבר אמר קריאת-שמע כדי לצאת ידי חובתה בזמנה, חוזר וקורא אותה עם ברכותיה, לפי "שהברכות לא נתקנו על קריאת-שמע, תדע שהרי אינו מברך על קריאת שמע" וסיים "וכן כתב בארחות חיים²¹ בשמו".

וכן אדמו"ר הזקן בתניא²² כתב בפשיטות על ברכות קריאת-שמע: "דלכאורה אין להם שייכות כלל עם קריאת-שמע כמ"ש הרשב"א [שבקטע הקודם] ושאר פוסקים, ולמה קראו אותן ברכות קריאת-שמע, ולמה תיקנו אותן לפני דווקא" – ואם איתא שהרמב"ם (והפוסקים כמותו, הרמב"ן והרמ"ה, עד ה"ב' ודעימיה) אוסר עניית אמן משום הפסק ממש, הרי לנו הרבה פוסקים שסוברים שברכות אלה 'ברכת המצוות' ממש הן? ואיך יכול היה ה"ב' לפסוק בסי' מו שם בעניין אמירת ברכות ק"ש כדעת הרשב"א, כאשר בסי' נט הוא פוסק כדעה ההפכית, דעת הרמב"ם, בזה?!

אך אם נאמר שאין זה מדין 'הפסק' ממש, יכולים גם הרמב"ם וסיעתו לסבור שאין זו 'ברכת המצוות' ממש. ועיין עוד.

16 סו"ס ג (ראה גם בלבושי שרד כאן ס"ק ה).

17 סי' נט סו"ס ד וסי' סא סו"ס ד.

18 ספר-המנהגים עמ' 11, מ'הוספה ללקוטי מנהגים' שבסוף מחזור השלם (נדפסה גם שם, בעמ' 61). שם ציין הרבי לשו"ע הג"ל (ולא איזכור שו"ע אדה"ו). ה"ב"י כתב שסיים בשווה עם הש"ץ שאז לא יצטרך לענות אמן דהוי כעונה אחר ברכותיו, ובש"ל"ה [מסכת תמיד, ענייני תפלה ד"ה אע"פ שאמרו, בדפוס אמסטרדם דף רנג ע"א] כתב שנראה בעיניו מנהג הספרדים שלא יענה אמן וסיים עם הש"ץ כדי שלא להפסיק בין האהבה לקבלת-עול מלכות-שמים, ולכן בין בשחרית ובין בערבית מסיים באהבה ושוב אחר קבלת-עול בפסוק ראשון חוזר ומתחיל 'ואהבת', עיי"ש, הובא בשערי תשובה ס"ק ג [בשו"ע השלם ס"ק ה]. ואולי זה הטעם למנהגנו בברכה זו, דכיוון שהאשכנזים אינם נוהגים לומר בשווה עם הש"ץ, מעדיפים להימנע מעניית אמן ע"י שהש"ץ מסיים בלחש או בל אס סיים בקול, או מי ששמע מאחרים, צריך לענות כפי הדיון לדידן, משא"כ ב'גאל' ישראל' (שגם השל"ה שם כתב שיש לנהוג כדעת הוזהר [ח"א קלב, הובא בבי' סי' נא ס"ג סו"ר' ואח"כ מצאתי וסי' סו ס"ז סו"ר' ועכשיו נהגו], שעל-פי נהגו בהרבה קהילות שלא לענות עליה אמן כלל, ובסידור אדה"ו כתב רק למי שרוצה לצאת ידי כל הדעות שיכוון לסיים עם הש"ץ) יכול הש"ץ לסיימה בקול רגיל כל ימות השנה, כי בלא-הכי לא יענו עליה אמן.

19 ד"ה ועכשיו נהגו.

20 ח"א סי' מז ושיט.

21 הל' ק"ש סי' יג-יד. ולהעיר שבס' מגן אבות הנ"ל מביא משו"ת הרי"ף (בשו"ת הרי"ף הנדפסות לא מצאתי זאת) שפסק לענות אמן על ברכת עצמו אחרי ברכת 'אהבה', "שאין אחריה אלא קריאת-שמע שאינה מעכבת את הברכות", דעת הגאונים המובאת בספרי-משנה שם.

22 פרק מט, דף סט ריש ע"ב (בס' מ"מ), ליקוט פירושים וכו' לתניא כאן עמ' א'מד, הביא מ'לקוטי הגהות לתניא' ציון לפי' בעל ס' חרדים לירושלמי ברכות פ"ב ה"ב שהביא לשון הרשב"א מסי' שטט – ושניהם לא מצאתי לע"ע. במראה הפנים פ"ה ה"ד ד"ה מאן דאמר מביא מחירושי הרשב"א לבבלי מה סע"ב, אבל שם אינו דן כלל בק"ש).

בעליית נשמת הצדיק למעלה הוא פועל ישועות "בקרוב הארץ" דווקא

במעמד הר סיני המתואר בפרשתנו ביקשו בני-ישראל מתחילה שהקב"ה בעצמו ידבר אליהם ואחר-כן ביקשו שמישה ידבר אליהם ולא הקב"ה □ תכלית הכוונה של הגילוי הוא שיומשך במציאות העולם ולא באופן של "פריחה נשמתני" □ משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, ביארציית הראשון של הרבנית הצדקנית ע"ה

שכני-ישראל אמרו אחר-כך כמסופר על-ידי משה בתורה" ("הן הראנו ה' אלוקינו את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש, היום הזה ראינו כי ידבר אלוקים את האדם וחי"). ואס-כן מדוע ביקשו בני-ישראל אחר-כך "דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלוקים" – בגלל החשש "כי' תאכלנו האש הגדולה הזאת אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלוקינו עור" – הרי זה עתה ראו ש"ידבר אלוקים עם האדם וחי"?

ויתירה מזה: הקב"ה אמר למשה – על דבריהם של בני-ישראל – "שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך היטיבו כל אשר דברו, מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותי גו"!

ב. ויש לומר הביאור בזה: תכלית וכוונת כל העניינים הוא – שתושלם הכוונה דנתאוהו הקב"ה להיות לו דירה

א. ישנם דינים ומנהגי ישראל שונים שעושים ביארציית לזיכרון ולעילוי הנשמה'. הפירוש בפשטות הוא, שהמנהגים והעניינים שעושים בקשר ליארציית (וההמשך לזה) – הרי זה לעילוי ולזכר הנשמה, בכדי שהנשמה תתעלה למעלה מעלה בגן-עדן. אבל יש לומר שיש בזה עוד עניין (גרול יותר), כדלקמן.

ובהקדים שאלה בפרשתנו: לאחרי שכני-ישראל שמעו עשרת הדברות אמרו למשה רבינו: "דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלוקים פן נמות".

וצריך להבין: המדריגה הכי נעלית אליה יכולים בני ישראל להגיע, היא כאשר הקב"ה עצמו מתגלה ומדבר אליהם (כלי ממוצעים), כפי שביקשו בני-ישראל, "אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך", "רצוננו לשמוע מפי מלכנו כו' רצוננו לראות את מלכנו", והקב"ה מילא את בקשתם, כפי

1) ראה בהמלוקט בס' כל-בו פ"ה ס"ד. ס' גשר-החיים פל"ב. וש"נ. וראה ס' המנהגים – חב"ד עמ' 78 ואילך.
2) כ"טז.
3) מכילתא ופרשי' פרשתנו יט.ט. וראה שמו"ר
פרשתנו פכ"ט, ד וביפ"ת.
4) ואתחנן ה,כא.
5) שם, כב-כג.
6) שם, כה-כו.

בתחתונים⁷, שהעולם יהיה דירה לו יתברך. והכוח לזה נפעל (בעיקר) במתן-תורה, כשבטלה הגזירה⁸ דעליונים לא יירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה: גם לפני מתן-תורה למדו וקיימו תורה ומצוות, ועד ש"תורה קדמה לעולם"⁹, אבל אז התורה והעולם נשאו שני דברים "נפרדים";

מתן-תורה פעל שתורה ומצוותיה יומשכו למטה ויחדרו ויזככו את גשמיות העולם, כך שהעולם ייעשה חפצא של קדושה.

וזה נתחדש במתן-תורה על-ידי זה שנתגלה עצם התורה ("חמורה גנוזה"¹⁰) כפי שקשורה בעצמותו יתברך, ולכן היה בכוחה להיות נמשך למטה ולחדור בגשמיות העולם, מה-שאינ-כן התורה שבלמדו לפני מתן-תורה, "ריחות היו"¹¹, תורה שבערך להבריאה.

כלומר: כיוון ש"נתאוה" הקב"ה שתהיה לו יתברך דירה בתחתונים, שהוא למעלה והוא הסיבה לכל העניינים, וכל ההשפעות והאורות כו' וכל סדר השתלשלות, מובן, שכל העניינים, אפילו העליות וגילויים הכי נעלים שהיו במתן-תורה, כוונתם להשלים את ה"נתאוה הקב"ה" שתהיה דירה בתחתונים.

ולכן, באם ישנו גילוי ד"מלכנו" ששם לא נרגשת הכוונה (ההמשכה למטה) – אין זה השלימות האמיתית, ועד שאין זה אפילו עלייה בשלימות, כי עלייה של יהודי היא עלייה אמיתית, רק כשנמשכת למטה¹². ובסגנון אחר: המשכה למטה נוגעת לא רק

7) תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ו.
8) שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.
9) ראה מדרש תהילים צ"ד, ב" פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. אה"ב מט"א.
10) שבת פח"ב.
11) שהש"ר פ"א, ג, א, (א).
12) ראה תניא פל"ו בנוגע לעולמות העליונים: הואיל ולהם ירידה מאור פניו ית' כו', והעלי' שבהם נעשית דווקא ע"י העבודה דתחתונים.
13) שבת פח"ב. שמו"ר פרשתנו פכ"ט, ד.
14) ד"ה פנים בפנים תרנ"ט. ובכ"מ.
15) ומה שמשא היה מצטער על בקשת בניי (פרש"י ואתחנן שם, כד), יש לומר – מפני שלא

היה להם הכלים לשמוע ולקבל דבר ה' עצמו (ולא ע"י משה) וישארו בחיים בדרך הטבע, כמשה.
16) אחרי יח"ה.
17) יומא פה"ב. סנהדרין ע"ד, א. וש"נ. רמב"ם ה' יסוה"ת רפ"ה.
18) ואתחנן ד, טו.
19) ועפ"ז יומתק ההוספה ד"לא שימות בהם", דלכאורה מאי קמ"ל (לאחרי שנאמר "וחי בהם"), אלא ש"לא ימות" ע"י הבערה וההעלאה באש האלוקי בכלות הנפש.
20) כ"בא ואילך.

דלאו 'עונה אמן אחר ברכתיו' הוא אלא אחר שליח-ציבור, והפסקה ליכא – דלא גרע משאלת שלום דמפסיקין בין ברכה שנייה לשמע".

ולכאורה, הסבר זה מהני רק להתיר הפסק מצד דין קריאת-שמע וברכותיה, אבל לא להתיר הפסק בין ברכה לדבר שמברכין עליו? אמנם גם בדעת הגאונים (החולקים על הרמב"ם) הסוברים שיש לענות אמן על ברכת עצמו אחר ברכה אחרונה, פירש רבינו יונה⁶ בלשון התוספתא⁷ "אחר המצוות ואחר הפירות ועונה בסוף אמן – הרי זו דרך בורות", שהכוונה שם שאם בירך על המצווה או ההנאה וענה אמן לפניו "נראה כמפסיק" מה-שאינ-כן כשהוא בברכה אחרונה שהיא סיום עניין. ולכאורה הרי זה הפסק ממש, ולא רק 'נראה כמפסיק' ו'דרך בורות'? וצריך לומר דלגופו של עניין אין דין הפסק בזה, כיוון שעונה אמן על ברכה זו עצמה, שהרי זה כעצם הברכה, ורק בגלל ש'נראה כמפסיק' ו'דרך בורות' אין לענות שם אמן.

ולכן כנראה לא הזכירו כלל נ"כ הרמב"ם והטושו"ע שאלת הפסק⁸ כיוון שלא זאת היא הסיבה לאי-עניית אמן כאן.

ומסיים הבית-יוסף: "מכל מקום, לא נהגו העולם כדברי הרא"ש, ואינם עונים 'אמן' כלל אחר שום ברכה מברכות קריאת-שמע, אלא אומרים עם שליח-ציבור מילה במילה כל הברכה והתימחה, ושוב אין להם לענות 'אמן', דאם-כן הוה ליה 'עונה אמן אחר ברכתיו'. וכן כתב מהר"ק⁹, שהוא לא היה נוהג כמנהג הרא"ש בזה. וגם מדברי הרמ"ה שכתבתי יש ללמוד שאין צריך למהר לסיים קודם שליח-ציבור, אלא שאם אירע שסיים קודם שליח-ציבור עונה אחריו אמן". ובדרכי-משה¹⁰ העיר עליו: "ואין המנהג בינינו כדבריו, רק עונים אמן אחר ברכת קריאת-שמע כדברי הרא"ש". וכן כתב בפרישה שם¹¹, ושניהם לא חילקו בין 'יוצר' ל'אהבה', וכמו שכתב הבית-יוסף בדעת הרא"ש.

בשולחן-ערוך¹² הביא דברי הרמב"ם ללא הסתייגות הרמ"ה, ומשמע שגם אחר שליח-ציבור אין לענות אמן. והגרא"א בבאור¹³ הביא על זה את הירושלמי¹⁴ ש"העונה אמן אחר ברכתיו הרי זה בור", ויחד עם זה כתב (כטעם הרמב"ם וסיעתו) "משום שאין להפסיק בין הברכה ובין דבר שמברך עליו". ולכאורה דבריו צ"ע, שהרי עקרונית, כתב הרמב"ם (וכן דעת השולחן-ערוך¹⁵) שכאן אין זה בכלל "העונה אמן אחר ברכתיו" כיוון שזה "סוף ברכות ראשונות של קריאת-שמע", ושלל עניית אמן שם רק בגלל הסיבה השנייה שהזכיר הגרא"א – הפסק בין הברכה למצוותה. אך על-פי הג"ל מובן, כיוון שאין זה משום הפסק ממש, אלא רק משום שהנהגה זו אינה ראויה.

6) לגב, בדפי הרי"ף, ד"ה הא דעני, הובא בכסף משנה ברמב"ם שם הט"ו.
7) מגילה פ"ג הט"ז.
8) בס' מגן אבות להמאירי (סימן א) הגן המאירי על מנהג מקומו לומר א"ל מלך נאמן' בין אהבה לשמע, כמנהג א"י צרפת ואשכנז, נגד דעת הרמ"ה והרמב"ן וקהילות ספרד שאוסרים לאומרה. המאירי מוכיח שאין זה הפסק (כמו גביל לתורי") ואף אין בזה משום בורות, נגד דעת הרמב"ן, שבין השאר אומר בשמו (קרבן לתחילת הסימן). ולא מצאתיו בשו"ת הרמב"ן שלפנינו) "שהוא הפסק, וצריך לחזור ולברך", וזה לכאורה לא כמבואר כאן. אך גם שם לא נשאלה השאלה מהמשנה ש"בין שניה לשמע" הוא בין הפרקים. וצ"ע.
9) שורש מב (במהדרות ירושלים: שורש לא).
10) אות ו'.
11) סוף ס"ק ז.
12) שם ס"ד.
13) ס"ק יא.
14) ברכות פ"ה ה"ד.
15) סי' רטו ס"א (משא"כ להרמ"א שם).

בקול רגיל, שממנה משמע, וכן רגילים, שאין חוששין כלל לדעה שיש לענות שם אמן (שלא כמנהג העולם: הספרדים – שמסיימים את הברכה עם הש"ץ, והאשכנזים – שהש"ץ מסיים ברכה זו בלחש) כי גם אם שמעו אותו – לא יענו אמן בין גאולה לתפילה, כדעת הוזהר. מה שאין-כן בברכת 'אהבה' חוששים לדעה שעונים אמן ולכן מסיים הש"ץ בלחש (שלא כמנהג העולם שם, שהספרדים והסידרי-פולין מסיימים עם הש"ץ, והליטאים עונים אמן), ששם גם לדידן, אם שמע – יענה, כי ההידור שלא לענות אינו מדינא ואף לא על-פי הקבלה?.

עניית אמן בין 'אהבה' ל'שמע'

במשנה נמנה מקום זה ("בין שנייה לשמע") כ'בין הפרקים', לצורך "שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם". ולכאורה, אילו היתה ברכת 'אהבה' בגדר 'ברכת-המצוות', היה אסור להפסיק, לפחות כמו בין גאולה לתפילה או בין ה' אלוקיכם לאמת, אפילו "מפני הכבוד" ויותר, כמו בכל הפסק בין הברכה לבין המצווה שבידך עליה.

מאידך, ברמב"ם⁸ מביא, לכאורה, דוגמה ראשונה לעניין איסור ההפסקה בין הברכה למצווה, מעניית אמן על ברכת 'אהבה', וזה לשונו: "ולמה לא יענה אמן אחר אהבת עולם [מפני שהיא סוף ברכות ראשונות של קריאת-שמע, וכן כל כיוצא בה מברכות שמברכין אותן תחילה לדבר, כגון ברכות שמברכין לפני קריאת-מגילה והדלקת-נר-חנוכה]? [למען לא יפסיק באמן בין ברכה ובין הדבר שבידך עליו]."

נושאי-הכלים שעל-אתר, דהיינו הראב"ד, הכסף-משנה, הלחם-משנה והגהות-מיימוניות, לא העירו כלל מהמשנה האמורה, ואף לא דנו בעצם השאלה: האומנם ברכת 'אהבה' היא ברכת המצוות.

ובבית-יוסף סי' נט', הביא קודם-כל מרבינו יונה, שהעתיק להלכה את דברי הרמב"ם הנ"ל, וסיים "וכן הסכימה דעת הרמ"ה והרמב"ן ז"ל", עכ"ל.

והסביר הבית-יוסף: "וטעמו של הרא"ש⁹ [שהיה אומר ברכת 'וצר אור' בנחת עם שליח-ציבור וכשהגיע לסוף הברכה מיהר לסיים כדי לענות אמן אחר שליח-ציבור, ומשמע משם שגם בברכת 'אהבה' נהג כך],

אפשר שהוא מפני שאין ברכה זו על קריאת שמע, שהרי אין אנו מברכין 'אשר קידשנו במצותיו וציוונו על קריאת שמע', הלכך לא הוי 'אמן' הפסק בין הברכה לקריאת-שמע. אי נמי, דעד כאן לא אמרי הני רבוותא שאין לו להפסיק, אלא כשעונה 'אמן' אחר ברכת עצמו, אבל כשעונה 'אמן' אחר שליח-ציבור לא הוי הפסק, וכן כתב רבינו [הטור] בסימן ס"א בשם הרמ"ה, שאם הקדים וסיים 'הבוחר בעמו ישראל באהבה' קודם שליח-ציבור, יכול לענות 'אמן' כשסיים שליח-ציבור,

(8) ח"א קלבב, הובא בכ"י סי' נא וסי' טו, בניגוד לפס"ד אדה"ז בשו"ע שלו (סי' קיא ס"א) לענות תמיד אמן. הקולא שי"א שמתיר להפסיק בשבת בין גאולה לתפילה (שהמקובלים דוחים אותה לגמרי, הובאו בכף החיים סי' קיא ס"ק ט) אינה חלה על עניית אמן זו, כמפורש בקצות-השולחן סי' יט בבדה"ש ס"ק יז. ובכל אופן, בהוראה זו מפורש שאין הברל בין שבת לחול.
(9) וטעמו, עיין שערי תשובה סי' נט סוף ס"ק ג (בשו"ע השלם: ס"ק ה) מהשל"ה.

- 1) ברכות פ"ב מ"ב, דף יג,א.
- 2) הל' ברכות פ"א ה"ו.
- 3) ד"ה ומשמע מדברי תשובה זו.
- 4) על הרי"ף ברכות, בדפי הרי"ף לג, ד"ה ולענין.
- 5) שו"ת כלל ד סימן יט, שהביא הטור שם ס"ד.

דלכאורה: כאשר הכהן עולה על המזבח להקריב קרבן לה', הרי הוא בוודאי נתעלה, והיה צריך להיות מציאותו על-דרך קודם החטא, ובמילא – ולא יתבוששו, ואין החשש ד"תגלה ערוותך"?

ד. על-פי כל הנ"ל יובן גם ענין היארציית

עליית הנשמה של הצדיק למעלה באה לידי מימוש ושלימות דווקא כאשר היא יורדת ופועלת כאן למטה בעולם – פועל ישועות בקרב הארץ

אלא הכוונה במתן-תורה בעבודת ה' היא, שתהיה מציאות האדם, ככאמירתם נעשה ונשמע, ואצל בני-ישראל על-ידי עבודתם יהיה "לא תעלה במעלות על מזבחי", בכרי ש"לא תגלה ערוותך עליו". ויש לומר דאדרבה – שעל-ידי זה ניתוסף עוד מצווה בתורה (שלא היתה לולא המציאות ד"ערוותך").

ועל-דרך זה מובן גם ההמשך בפרשה שלאחרי זה – ששם מסופר אודות "אלה המשפטים אשר תשים לפניהם", שהמשפטים רובם דינים ומצוות הקשורים עם דברים ועניינים גשמיים (העבודה בפועל דעשיית דירה בתחתונים²¹), ועד לעניינים בלתי רצויים (גניבה ודיני עבדות, נזקי נפש וכיוצא בזה); אבל ביחד עם זה "מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני"²², ועד ש"ואלה מוסיף על הראשונים", על-ידי זה ניתוסף הוספה ועילוי²³. והמשפטים קשורים עם "תשים לפניהם", העניינים הכי נעלים בתורה, תשים מלשון סימה (אוצר)²⁴ ולפניהם – לפנימיותם²⁵, וביחד עם זה – כפי

אחרי הסתלקות הנשמה למעלה: בהשקפה ראשונה יש מקום לומר, שלאחרי שהיתה ה"הבערה" והנשמה נסתלקה בהאש, ועולה מדרגה לדרגה בעילוי אחר עילוי – אינה רוצה "לרדת" למטה, ובפרט שטבע הנשמה (נר ה' נשמת אדם)²⁶ הוא לעלות למעלה²⁷.

אבל האמת היא, כמובן על-פי הנ"ל, שה"מבעיר" (העלאה) לעצמו אינו התכלית, הכוונה והתכלית בזה הוא – "שיהא צריך לאפר", שמההעלאה וההסתלקות יהיה נמשך השפעה למטה (אלא שזוהי המשכה למטה החדורה ו"שרופה" ב"הבערה" ועלייה באש אלוקי), כמו שכתוב²⁸ בנוגע להסתלקות של צדיק – שבעלייה הכי נעלית "פועל ישועות (בחינת שע"ה נהורין²⁹) בקרב הארץ" (למטה מטה) דווקא;

ומה שהעלייה היא יותר נעלית – צריך ומוכרח יותר להיות המשכה למטה, ועל-דרך "צדיקא³⁰ דאתפטר אשתכח ככולהו עלמין (גם

26) משלי כ.זו.
27) תניא רפי"ט.
28) אגה"ק סי' כח.
29) אגה"ק ס"ג (קד,ב).
30) זח"ג ע"ב, הובא ונתבאר באגה"ק סי' נד וביאורו.

21) ראה לקו"ש חכ"ו עמ' 368 ואילך.
22) פרש"י ר"פ משפטים.
23) ראה קונטרס ניהום אבליים (קה"ת, תשמ"ח) עמ' 20 ואילך.
24) ירושלמי ע"ז פ"ב סוף ה"ז ובפ"מ שם.
25) תו"א משפטים ע"ג, תו"ח שם תט, רע"א ועוד.

בעולם המעשה) יתיר מבחיוהי³¹, ועל-דרך זה: ככל שהמשכה היא למטה יותר – העלייה היא למעלה יותר. ובכלל – שיהיה "והחי יתן אל לבו", לא בשביל עליית הנשמה עצמה, אלא בשביל ההשפעה ופעולה למטה. ובלשון חז"ל³²: "יעקב אבינו לא מת, וכי בכדי ספרו ספדייא כו", אלא כו' מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", על-ידי זה ש"זרעו בחיים" (נשמות בגופים) נעשה "אף הוא בחיים".

וגגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר³³, ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך³⁴, וכל זה – תיכף ומיד ממש, ולא עכבך אפילו כהרף עין³⁵, וכהלהכה³⁶ מיד הן (כל העולם כולו) נגאלין.

(קטעים מהתוועדות שבת קודש פרשת יתרו, כי"ב בשבט ה'תשמ"ט, יתורת-מנחם – התוועדות/תשמ"ט כרך ב עמודים 284-293)

ד. ועל-ידי זה שמקשרים הנשמה עם הפעולות וההמשכות למטה, ניתוסף בברכות ה' – "חי העולמים" – בכל העניינים המצטרפים, בפרטים ופרטי-פרטים ("כל פסיעה ופסיעה"). ועד לברכה הכי עיקרית³⁷ – "ובא לציון גואל", "ונאמר אמן" שאמן מורה על גמר הניצחון³⁸, ועד – גמר הניצחון על הגלות.

(31) להעיר מהמבואר בהמשך ההילולא יר"ד שבט הש"ת העניין ד"אסתלק יקרא דקוב"ה ככולהו עלמין" (ראה ז"ב קכחב), שאין זה עניין של סילוק ח"ו, אלא גילוי האור בבחי' רוממות כו'.
(32) תענית ה,ב.
(33) כמנהג ישראל – לסיים בברכה זו.
(34) נזיר בסופה.
(35) בלק כד, יז.
(36) ולהעיר מהרמז והשייכות לכ"ב שבט – "דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל".
(37) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"א.
(38) ישעיה כו, יט.
(39) שם מ,ה.
(40) שם ל,כ.
(41) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.
(42) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

'אמן' שבין גאולה לתפילה, עניית אמן בין 'אהבה' ל'שמע'

מאת הרב יוסף-שמחה גינזבורג

'אמן' שבין גאולה לתפילה

בספר 'הפסק בתפילה' הביא את דברי קצות-השולחן¹, שפסק: "ובין גאל ישראל לתפילה לא יפסיק בשום דבר, ואפילו 'אמן' שאחר גאל ישראל לא יענה". וכתב עליו: "והוא טעות בדבר משנה (ואפשר שהוא טעות סופר), דהרי הוא היפך המפורש בשולחן-ערוך רבינו שבני מקומות², שם כתב שנוהגין במדינות אלו לענות אמן אחר גאל ישראל בין גאולה לתפילה.

ואין לומר שקצות-השולחן דייק כן מסידור רבינו³, שכתב שם רק את העצה שיכוון לסיים הברכה עם הש"ץ כדי שלא יתחייב לענות אמן, ולא הזכיר כלל מה שכתב בשולחן-ערוך שאם סיים את הברכה לפני הש"ץ יענה אמן – א) דאין ללמוד מזה, כיוון שדרכו של רבינו בסידור להזכיר רק את ההנהגה הצריכה לכתחילה ולא נחית למצב של דיעבד. ב) אילו סבר הקצות-השולחן לדייק כן – היה מציין זאת בבדי-השולחן על אתר, וודאי שהיה מביא זאת בספרו 'פסקי הסידור' כאחד מהמקומות שבהם חזר בו רבינו מדבריו בשולחן-ערוך⁴, עכ"ד.

איני יודע את כוונות הקצות-השולחן, אבל לגופו של ענין – דעתו מובנת ומקובלת:

א. ניתי ספר ונחזי: בסידור שם הביא ושלל את העצה "להמתין ב'שירה חדשה" לענות אמן זו. ואם אמנם ההנהגה "לכתחילה" היא לענות אמן, היה צריך להבהיר שאין צורך בעצה כלל. במקום זאת, הציע אדמו"ר הזקן עצה אחרת – "לכוון לסיים עם הש"ץ", וזאת לא כחובה (אפילו לא "לכתחילה" כדבריו) ואף לא כ'נכון', אלא רק "אם רוצה לצאת כל הדעות". משמע שגם אם לא יעשה כן אין לו בעיה, כיוון שבכל מקרה לא יענה אמן בין גאולה לתפילה.

ב. להעיר מהנהגת הרבי באופן קבוע, שראינו בכירור בהיותו ש"ץ, לפסוע לאחוריו לקראת שמונה-עשרה של שחרית רק לאחר שסיים ברכת "גאל ישראל"⁵. והנה כשמסיים הפסיעות הללו ואינו ש"ץ, שוהה מעט עד שיסיים השי"ץ תיבות 'גאל ישראל'⁶. נמצא, לכאורה, שהרבי, לאחר שסיים בעצמו את הברכה, שמע תמיד את הש"ץ מסיים את הברכה, ולא ענה אחרי 'אמן'.

ג. זה יתאים, לכאורה, עם הוראת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ⁷, שב'גאל ישראל' מסיים הש"ץ תמיד

(1) עמ' פז.
(2) ס' יט ס"ו.
(3) ס' טו ס"ט וס' קיא ס"א.
(4) נדפס בהוספות לשו"ע ח"א דף קנו ע"א, ובמהדורה החדשה עמ' תרכא.
(5) (ועד"ז, כשאינו ש"ץ, לאחר סיום עניית הקריש שלפני שמונה-עשרה בשאר התפילות) כפי שראיתי פעמים רבות משנת תשכ"ט ואילך, וכמופיע בחוברת-עזר לסרט 'תפלה עם הרבי' בהוצאת המל"ח ר-12, עמ' 12.
(6) 'מנהגי מלך' עמ' 19 ס"ב.
(7) ספר-המנהגים עמ' 11 ועמ' 61 וש"נ.

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (יט,ג)

ואמרו במכילתא: "בית יעקב אלו הנשים... אומר ראשי דברים לנשים; ותגיד לבני ישראל – ותדקדק עמהם".
 "ראשי דברים" הם כללי התורה שמהם מסתעפים הפרטים, שנאמרו רק לאנשים, ואילו הכללים נאמרו דווקא לנשים, כי אצלן האמונה בה' ויראת ה' היא בגילוי יותר, והרי האמונה והיראה הן כללות התורה והמצוות.
 זו גם הסיבה הפנימית שנשים פטורות ממצוות-עשה שהזמן גרמא, כי הן שייכות יותר לכלל, לעצם הדבר, ופחות למצוות שהוגבלו לזמן פרטי מסויים.
 זה גם הביאור הפנימי לכך שעצם קביעת יהדותו של הוולד תלויה באם, בעוד שהפרטים, כגון אם הוא כוהן, לוי או ישראל, תלויים באב.

(ליקוטי שיחות כרך לא עמוד 97)

ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי (יט,ד)

בשעת מתן-תורה נתעלו ישראל לתכלית העילוי, כרכתיב (דברים ה), "פנים בפנים דיבר ה' עמכם", אף-על-פי שזמן קצר בלבד קודם לכן היו בתכלית השפלות – משועבדים בחומר ובלבנים במצרים. עלייה כזו לא היתה אפשרית אלא על-ידי רחמיו הגדולים של השם יתברך.
 זהו שרמזו הכתוב: העלייה של "ואביא אתכם אלי" בשעת מתן-תורה, בחינת "פנים בפנים", הייתה אפשרית רק על-ידי "כנפי נשרים" – מידת הרחמים שלמעלה (כי הנשר רחמני, כפירוש רש"י כאן).

(סידור עם דא"ח)

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים (יט,ו)

כאן נרמזו כל שלוש המעלות (כתרים) שניתנו לישראל בשעת מתן-תורה – תורה, מלכות וכהונה:
 "ואתם תהיו לי" – רומז לתורה, על-פי פירוש המכילתא: "שתהיו פנויין לי ועוסקים בתורה";
 "ממלכת" – למלכות;
 "כהנים" – לכהונה.
 בשעת מתן-תורה היו לכל אחד ואחד מישראל כל שלוש המעלות האמורות – כל אחד מהם היה פנוי לה' ועוסק בתורה; שני כתרים בראשו (שבת פח) – כמלך; והיה ראוי לאכול בקדשים (מכילתא) – כהונה.

(ליקוטי שיחות כרך ח עמ' 244)

והר סיני עשן כולו (יט,יח)

"עשן" – ראשית-יבוא עולם, שנה, נפש. עולם – מקום; שנה – זמן; נפש – חיות.
 ופירש אדמו"ר הזקן: משמעות ה"עשן" שהיה בשעת מתן-תורה היא, שאו ניתנו הכוח והיכולת לברר ולהעלות את המקום והזמן ולהכניס בהם אור וחיות אלוקיים.

(ספר המאמרים תשי"א)

הפעולה הקטנה שלו תכריע אותו ואת כל העולם כולו לכף זכות

בי"קול דממה דקה, בדברים קטנים ושקטים דווקא

כל זמן שבני-ישראל היו במדבר, היתה עבודתם באופן כללי, שהרי עדיין לא עסקו בפרטי עבודת הבירורים והחורש וזרע כו', כל פרטי ל"ט המלאכות, ובמילא לא היה נוגע כל-כך החלוקה לשבטים, ולכן עיקר החלוקה היתה לדי' דגלים, ולא היה נוגע כל-כך החלוקה שבין שבט לשבט; מה-שאיין-כן בנוגע לארץ-ישראל, ששם הוצרכה להיות עבודה פרטית, הרי תחילה חלוקת הארץ עוד בימי משה, "על פי הגורל", "על פי ה'", היתה באופן שנתחלקה לשבטים דווקא.

[...] וההוראה מזה בנוגע אלינו:

כיוון שהגאולה העתידה מגלות זה תהיה בדוגמת הימים ההם, כמו שכתוב, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" – הרי מובן שגם עכשיו צריך להיות הסדר של עבודה פרטית דווקא, היינו, התבוננות באופן פרטי דווקא, ומעצמו מובן שהתבוננות באופן פרטי מביאה עבודה באופן פרטי.

ובפשטות – שלא להיות "בז ליום קטנות"; יש להתעסק עם עניין שהוא דקדוק קל של דברי סופרים, ועל-אחת-כמה-וכמה עניין שהוא מדרבנן, ועל-אחת-כמה-וכמה עניין שהוא מדאורייתא, ולא לחשוב שכיצד ניתן להציל את בני-ישראל – דווקא על-ידי הפיכת עולמות, ועשיית פעולות כאלה שידווחו עליהם בכל העיתונים, ו"לו דומייה תהילה", מבלי לרדת מכותרות העיתונים במשך ימים ושבועות וחודשים ושנים...

ומקרא מלא הוא: "לא ברוח ה' גו' לא ברעש ה'", אלא ב"קול דממה דקה", בדברים קטנים ושקטים דווקא, תמן קא אתי מלכא, "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות".

ובפשטות: כאשר כל אחד יתעסק בכל יום ויום בעניינים שלו, מבלי להתחשב כיצד נראה הדבר בעיני הזולת, דבר קטן, דבר בינוני או דבר גדול, ביודעו שזהו התפקיד שלו, כיוון שרואה שיכול לפעול בזה, הרי, בין אם זהו עניין דרבנן או מנהג ישראל, דבר קל או דבר חמור, הצלה גדולה או הצלה פורתא; כיוון שזוהי פעולה שמוסיפה אור בעולם, הנה סוף-כל-סוף יהיה מצב שכף המאזנים תהיה שקולה, והפעולה הקטנה שלו תכריע אותו ואת כל העולם כולו לכף זכות.

(מהתוועדות יום ב' דפרשת בשלח, י' בשבט ה'תש"כ – בלתי מוגה)

שלושה אופנים בענייני אכילה ותפילה

האופן הרצוי הוא - אכילה לשם תפילה

ענייני האדם נחלקים בכלל לשני סוגים: א) העניינים שעושה בשביל הקב"ה, כמו לימוד התורה, תפילה וקיום המצוות. ב) העניינים שעושה בשביל עצמו, מה שמצטרך לאדם באמת, או מה שנדמה שהוא צורך עבורו.

הנקודה הפנימית של שני סוגים אלו היא - "תפילה" ו"אכילה". הסוג הראשון הוא "תפילה", כי תפילה עניינה הפנייה וההתחברות אל הקב"ה, "דע לפני מי אתה עומד - לפני מלך-מלכי-המלכים הקדוש-ברוך-הוא". והסוג השני הוא "אכילה", כי כל מה שנצרך לאדם, הרי הוא "רעב" לזה, וכאשר מקבל את צרכיו הרי זה משקט את רעבונו - "אכילה".

ובעניין התפילה והאכילה יכולים להיות כמה אופנים:

יכול להיות אופן שהאדם הוא מפוצל. אין שייכות בין "תפילה" וה"אכילה". בשעת התפילה (דהיינו כאשר לומד, מקיים מצוות ומתפלל), אינו שייך לענייני העולם, ועד שיכולים לחשוב שהוא צדיק גמור; אבל אחר-כך, בבואו לענייני העולם, מסחר או אכילה כפשוטה, לא ניכר עליו שום עניין של קדושה, רוחניות ועדינות.

אמנם, על אופן כזה אומרים: אטו בשופטני עסקינן? וברשיעי לא עסקינן.

ואופן הב' - שיש שייכות בין התפילה לאכילה, והיינו, שבנוגע לכל העניינים הרי הוא מעיין בשולחן-ערוך ומתנהג כן בפועל, אבל התפילה היא בשביל האכילה.

כלומר: ביודעו שהוא זקוק להקב"ה, והדרך כיצד לקבל מהקב"ה היא כמו שכתוב "אם בחוקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם בעתם", לכן עושה כל מה שהקב"ה מצוה, כדי שאחר-כך יוכל לבוא אל הקב"ה עם "שטר", שהקב"ה יתן כל המצטרך לו, כתשלום עבור תפילתו.

אמנם איתא בגמרא - "האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני... הרי זה צדיק גמור", ובמילא, יש גם דרך של תפילה בשביל אכילה - אם כי עניין זה הוא רק "אם רגיל בכך", כפירוש רש"י, והיינו, שנותן צדקה לא רק פעם אחת, ומפסיק לכשיחיה בנו, אלא הוא רגיל בכך. אבל אף-על-פי-כן, אפילו אם הוא רגיל בכך, הרי כיוון שעושה זאת בשביל פנייה, אין זו התכלית...

האופן והתכלית הנרצח הוא - לא העדר השייכות בין התפילה לאכילה, וגם לא תפילה בשביל אכילה, אלא - אכילה בשביל התפילה:

תפילה - צריכה בוודאי להיות בשביל תפילה, זהו דבר הפשוט. ביודעו שרצונו של הקב"ה שילמד תורה ויקיים מצוות, לא ייתכן שיונח אצלו באופן אחר מציווי הקב"ה. ובמילא מתפלל שלא על מנת לקבל פרס, אלא מפני שכך ציווה הקב"ה. הוא לא שואל אם יקבל עבור זה עולם-הבא אם לאו, ומכל-שכן שאינו שואל שכר בעולם-הזה.

אבל אין זה מספיק עדיין. הרדישה היא - שגם האכילה תהיה בשביל התפילה. כל ענייניו יהיו בשביל קדושה, כמו שכתוב, "בכל דרכיך דעהו".

(מהתוועדות יום ב' דפרשת בשלח, י' שבט תשי"ט - בלתי מוגה)

פרשת יתרו

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה (יח,א)

הפרשה פותחת בשבחו של יתרו ומובן מדוע היא מציינת את עובדת היותו "חותן משה". אבל איזה שבח יש בכך שהיה "כהן מדין", כוהן לעבודה-זרה?

אלא דווקא בשילוב שני הדברים גם יחד נרמז יתרון האור מן החושך כיתרון החכמה מן הסכלות, אשר יתרון זה היה הכנה מתאימה למתן-תורה, שבו היה גילוי אלוקות בבחינת "ישת חושך סתריו":

"כהן מדין" - הקליפה שהיא תכלית הישות, וממנה נובעים המדרון והמריבה, הופכת לתכלית העילוי, ועל-ידי זה נעשה "חותן משה". יתרו פעל במשה ירידה ("חות דרגה) שהודות לה היה משה יכול, על-אף רוממותו, לשמש ממוצע בין הקב"ה לישראל ובין ישראל לתורה ולהיות מקבל התורה.

(מאמר די"ה וישמע ויתרו תשמ"ה)

עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים (יח,יא)

"אלוקים" - רמז למידת הדין והצימצום.

"כל האלוקים" - רמז לריבוי ההעלמות וההסתרים שעל-ידי שם אלוקים.

"גדול הוי'" - שם הוי' גדול מכל בחינות אלו, ומושל בכלום.

בהתגלות בחינת שם הוי', מתבטל ההעלם וההסתר שבשם אלוקים. ככתוב (ישעיה מ), "ונגלה כבוד הוי' (ועל-ידי זה) וראו כף בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר", דהיינו שעל-ידי גילוי שם הוי' יתבטלו כל ההעלמות, עד שגם הבשר הגשמי, ואפילו אומות העולם, יראו אלוקות.

וזהו שאמר יתרו "עתה ידעתי כי גדול הוי' מכל האלוקים". לאחר ששמע את ניסי יציאת מצרים הגיע להכרה זו, ש"גדול הוי'", כי על-ידי האותות והמופתים שביציאת מצרים נתגלה ששם הוי' מושל ושולט על כל ההעלמות וההסתרים שמקורם (כנ"ל) בשם אלוקים.

(סידור עם דא"ח, דף רעא עמ' א)

ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם (יח,יג)

מוציא יום-הכיפורים היה... למחרת רדתו מן ההר (רש"י)

היום שלמחרת יום-הכיפורים הוא יום המורה שבעבודת ה' נדרשת הוספה מתמדת. גם לאחר שמשגיגים מצב נעלה כל-כך כמעמד של ישראל ביום-הכיפורים, יש מה להוסיף, כפתגם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב על יום זה - "איצטער דארף מען ערשט תשובה טאן" [=רק עכשיו צריך להתחיל לעשות תשובה].

הוראה זו יש ללמוד גם משמה (ותוכנה) של כל הפרשה - "יתרו", "על-שם שייתר (והוסיף) פרשה בתורה" וגם היה גר שהתווסף לישראל קטן שנוולד, ובלידתו באה לעולם מציאות נוספת חדשה.

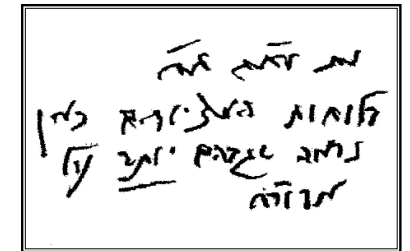
(מהתוועדות ט"ו שבט תשי"ב)

היו לוחות-הברית בצורה של חצאי-עיגול והרבי הביע דעתו הק' כי יקבל על-עצמו לשלם את ההוצאה אם יחליפו את צורת הלוחות.

בהודמנות אחת צוירו הלוחות אמנם בקווים מרובעים, אבל כל לוח צוייר כמלבן ולא כריבוע. הרבי הגיב ('דבר מלך', ופרצת תשנ"ט, עמ' 77):

נתקבל ות"ח תי"ח בלוחות המצויירים כאן נראה שגבהם יותר על ארו"ח [=אורכם ורחבם].

לכתחילה ובדיעבד

לסיכום מדברי הרבי ומן ההוראות השונות בעניין, עולה:

(א) כשיוצרים לכתחילה את צורת הלוחות יש לעשותם מרובעים.

(ב) במקומות ששייך ואפשר – יש לשנות מעגולים למרובעים.

(ג) במקומות שקשה לשנות, לא להשמיד חומר וכדומה (בשיחות תשמ"א "ובניירות שירפיו מלאן ולהבא"; ובאגרות-קודש כרך כב עמ' רנב: "שכאשר יתמו כולם (כולים אלה) לתקן בהדפסה הבאה").

למען הסר ספק

סיפור מעניין סיפר המזכיר הרה"ח הרב בנימין שיחי' קליין ('כפר חב"ד' גיליון 940 עמ' 37):

בשנת תשל"ו נפתחה בברוקלין ישיבת "חנוך לנוער" לבחורים צעירים ממשפחות

לוחות מרובעים

בשנת תשמ"א דיבר הרבי בפומבי על הצורך לתקן את הטעות הנפוצה של ציור לוחות עגולים, ולהקפיד לציירם מרובעים □ למעשה פתח הרבי בפעילות בעניין זה כבר שנים רבות קודם לכן □ "בפרסומינו, ובפרט לילדים, מדויקים אנו בזה", כותב הרבי, ובהזדמנות נוספת – "וכמפורסם גם-כן על-ידי הציור שעל השיחות-לנוער"

מאת הרב מרדכי-מנשה לאופר

נפתח בעובדה מעניינת: בשנת תשמ"ג ביקשו צעירי-אגודת-חב"ד בארץ-הקודש לפעול ש'בנק ישראל' ינפיק לקראת חנוכה מטבעות שמצידם האחד יופיעו ערכים יהודיים שונים ומצידם השני שווי המטבע. בין השאר הוצע להטביע את צורת לוחות-הברית. ההצעה הובאה לפני הרבי אשר הגיב על כך:

הבטוח שיעשה מרובעות! – באם לא בטוח לא לדבר על-דבר ציור זה (שלא להיכנס למחלוקת וכי' שאין לוותר בזה, כיוון שזה היפך הש"ס)...

"כך כתוב בתורה שבעל-פה"

בשנת תנש"א הצליח הרב יוסף-יצחק שיחי' גולדמן, שליח הרבי ביוהנסבורג שבדרום-אפריקה, לפעול להחלפת הלוחות העגולים שהיו במרכז בית-הכנסת (שבו התמנה לרב, בשנת תשמ"ו, ובמשך כמה שנים ניסה ולא הצליח לתקן הרבר). תגובת הרבי היתה:

(1) הרי כך כתוב בתורה שבעל-פה! (2) אזכיר על הציור.

לא ברא הקב"ה בעולמו דבר לבטלה

כמה שנים קודם לכן יצא הרבי לראשונה

בהתייחסות פומבית לנושא. זה היה בשבת-קודש פרשת תישא תשמ"א (שיחות-קודש תשמ"א כרך ב עמ' 513 ואילך), ולאחר מכן ביום שמחת-תורה תשמ"ב ('התוועדות' תשמ"ב כרך א עמ' 275 ואילך). תוכן הדברים: כל דבר שהיה בבית המקדש היה מלא באופן שלא נשאר מקום ריק בכלי: ידוע הכלל שלא ברא הקב"ה בעולם דבר אחד לבטלה, ובפרט כאשר מדובר אודות ענייני קדושה. ועל-דרך מה שמצינו שכלי שרת מקדשים כשהם מלאים דווקא (זבחים פח,א). מכך מובן שהלוחות מילאו את כל חלל הארון, באופן שלא נשאר בארון מקום ריק, שאם לא-כן נמצא שמקום זה הוא לבטלה ח"ו.

בהמשך הדברים ציין הרבי שהדבר מפורש בגמרא (בבא-בבא יד,א) – "ארון שעשה משה אמתים וחצי אורכו ואמה וחצי רוחבו ואמה וחצי קומתו באמה בת שישה טפחים. והלוחות אורכם שישה ורוחבן שישה ועוביין שלושה, מונחות כנגד אורכו של ארון. כמה לוחות אוכלות בארון? – שישה טפחים וכו'".

זאת אומרת, שעל-פי חשבון הגמרא הארון היה מלא באופן שלא נותר בו מקום פנוי.

על-פי זה הרי בהכרח לומר שכל אחד מהלוחות היה בצורת ריבוע של שישה טפחים

על שישה טפחים, ואי-אפשר לומר שהקצה של הלוחות היה בצורת חצי עיגול, כי אז יוצא שאמנם מלמטה היה הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר בו מקום פנוי, בגלל חצי העיגול.

"מעולם נפלאתי על זה"

אולם מסתבר כי למעשה כבר שנים רבות קודם לכן פעל הרבי בנושא זה, הן בכתב והן בעל-פה. בכ"ט שבט תשכ"א (אגרות-קודש כרך כ עמ' קנז) כותב הרבי לגאון החסיד הרב שלום ריבקיין (אז בסיאטל, ולאחר מכן רבה של סט. לואיס):

ציורי הלוחות – כרגיל ב"עולם" – מעוגל למעלה! ומעולם נפלאתי על זה, דמלשון השי"ס משמע שהיו מעוקבים. ומוכרח הוא על-פי דברי רז"ל על הכתוב "מוזה ומוזה הם כתובים". ומדוייק הוא בשער הישמועסין" [=שיחות לנוער באידיש].

מפורסם על-ידי שיחות לנוער

בכ"ה בסיוון תשכ"ב (אגרות-קודש כרך כב עמ' רנב) כותב הרבי ל"מרת חיה בתיה" [אחת ממורות בתי-ספר 'רשת אהלי יוסף-יצחק'] ששיגרה לו בול שיעיבה עבור בתי ספר ה'רשת':

אלא שלפלא קצת ציור הלוחות אשר בוודאי יודעת שצריכים להיות מרובעות גם מלמעלה ולא בחצי עיגול, וכמבואר ממאמרי הו"ל בכמה מקומות (ומהם בבא-בתרא יד, א) וכמפורסם גם כן על-ידי הציור שעל השיחות לנוער וכו'...

"מנהג אומות העולם"

אף לגאון רבי קלמן כהנא מראשי תנועת פועלי-אגודת-ישראל כתב הרבי ב"ב שבט תשכ"ז (אגרות-קודש כרך כד עמ' רפח):

בהזדמנות זו אעורר את כבוד תורתו על מה שראיתי בכמה פרסומים של פאנ"י ציור הלוחות בצורת חצי עיגול למעלה, שזהו מנהג אומות העולם, היפך להבדיל דברי חכמינו ז"ל, שהיה אורכן ששה ועוביין שלושה (ב"ב יד,א),

ובפרסומינו, ובפרט לילדים, מדייקים אנו בזה.

ואכן, בשבת-קודש פרשת תישא תשמ"א (הג'ל, עמ' 513) מתבטא הרבי "כפי שדובר כבר כמה פעמים והרעישו על-כך וכו'". המקומות הנזכרים הם אפוא חלק מן ה"כמה פעמים" שדיברו על זה ו"הרעישו על כך".

מקור הטעות

מהו מקור טעות נפוצה זו בציור הלוחות? להלן דברים שאמר הרבי בשבת-קודש פרשת תישא תשמ"א:

הסיבה הפשוטה והאמיתית לכך שמוצאים בימינו גם אצל יהודים שציור הלוחות הוא באופן שמלמעלה הם כחצי כדור, הוא – מפני שכאשר היו מוסרים ספר לדפוס, הרי בגלל הגלות נתנו זאת על-פי רוב לאינו יהודי, ובגלל גזירת המלכות זה היה צריך לעבור דרך הצנזור, שעל-פי רוב הוא היה גוי – והם (המדפיסים והצנזורים הגויים) היו עושים על דף השער או במקום פנוי בראש הספר את ציור הלוחות כפי שנראה להם – שהלוחות הם מלמעלה כחצי כדור, כפי שגויים עושים את ציור הלוחות.

וכאשר הספר הגיע לידי יהודים, לא הביטו בזה ולא דייקו כמה שנמצא בדף השער או כמה שכתוב בהסכמות – אלא למדו בפנים הספר, וממילא לא שמו לב לזה שהלוחות היו מלמעלה כחצי כדור, וכך זה נמשך מדור לדור, וזה נהיה דבר רגיל שבספרים יהודיים נמצאים ציורים של לוחות שמלמעלה הם כחצי כדור. ולכן עשו רעש (מאחורי הפרגוד) שישנו זאת על נייר המכתבים (יסטיישאנערי"י) של מוסד פלוני, ששם נדפס הציור של החלק העליון של הלוחות כחצי כדור, או לכל הפחות, שאת הניירות שהם כבר כך ישאירו, ובניירות שידפיסו מכאן ולהבא, ידפיסו ציור של הלוחות כמו שצריך להיות על-פי הגמרא.

ואכן כאשר החלו להופיע פירסומי המרכז-לענייני-חינוך בשנת תש"ב ועוצב סמל המל"ח שכולל את שני הלוחות הברית, הזכיר הרבי לאמן את צורתם האמיתית של הלוחות (ראה 'פגישות עם הרבי' עמ' 45).

אובדן האמון במחנך

כפי שהובא לעיל כתב הרבי לרה"ג הרב כהנא "ובפרסומינו, ובפרט לילדים מדייקים אנו בזה".

בהתוועדות יום שמחת-תורה תשמ"ב מבהיר הרבי את ההרגשה החינוכית שבדברים:

מדובר במוסדות חינוך שמחנכים ילדי ישראל על טהרת הקודש, ומבלי הבט על זה שתכלית כוונת המוסד היא להגן על הילדים מפני השפעה שמבחוץ, ולפעול עליהם שהנהגתם תהיה באופן דייכל מעשיך לשם שמים", ו"בכל דרכיך דעהו", ועל-אחת כמה-וכמה בנוגע ללימוד התורה. אף-על-פי-כן כאשר הם מציירים את הלוחות (על טפסים השייכים למוסד, פנקסי קבלות וכו') שבהם כלולים כל ענייני התורה כולה, הרי הם מציירים זאת באופן הפכי מדברי הגמרא...

הטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים – מאחר שמוסד זה קיים כבר כמה וכמה שנים, וכך ציירו את הלוחות במשך כל הזמן וכו' הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדובר אודות עניין שנוגע לחינוך ילדי ישראל! דהנה, כאשר הילד מקבל תעודה מוזמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עיגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק שכן היתה צורת הלוחות, ואחר כך כאשר ילמד את הגמרא הני"ל, יווכח שמה שהונח אצלו בפשטות כתוצאה בלימוד במוסד זה, הרי זה היפך פשטות הגמרא! וכתוצאה מזה הרי הוא מאבד את האמון במלמד ומחנך שלו, גם כאשר ילמדו עמו דבר אמיתי מתחילתו ועד סופו.

ולכן בהכרח לתקן עניין זה, ואין לחשוב שזהו דבר של מה בכך, כי אפילו כאשר מדובר אודות דבר קטן נאמר אל תהי בו לקטנות, ועל-אחת כמה-וכמה כאשר מדובר אודות עניין הקשור עם הלוחות שהם יסוד כל התורה כולה.

ובפרט שבעניין זה ישנו דבר נוסף: מקור ציור הלוחות בצורת חצי עיגול נלקח מאומות העולם, וציור זה הוא היפך דברי הגמרא, ואם-כן, כאשר מציירים את הלוחות בצורת חצי עיגול – הרי מעדיפים את גרסת אומות העולם על דברי הגמרא!

ושלימות החינוך הרי זה גם כאשר מדובר אודות מנהגי ישראל – כידוע מה שכתב הרשב"א

שאסור לבטל מנהג נשים זקנות שבישראל, אפילו כאשר חכמי ישראל אומרים באופן אחר. ועל-אחת כמה-וכמה כאשר מדובר אודות עניין הקשור עם הלוחות.

ויהי-רצון שמכאן ולהבא יתקנו עניין זה ובפרט שתיקון הדבר אינו כרוך בקושי מיוחד, כי הרי מדי פעם מדפיסים טפסים הני"ל, וכשם שאפשר לשנות את שמו של נשיא המוסד וכו' (ועד ששוכחים לגמרי את הנשיא הקודם, ורק במקרים יוצאים מן הכלל משאירים לו איזה תואר כבוד!) כמו כן אפשר לשנות את ציור הלוחות, היינו, שבמקום ציור של חצי עיגול, יהיו הלוחות מצויירים בצורת ריבוע.

"כדאי לנצל"

גם לאחריו כן המשיך הרבי לעמוד על המשמר. להלן שתי תשובות שכתב בהנהלת ארגון 'צבאות השם' בניו-יורק. בכל פעם נהגו האחראים על ההוצאה-לאור בארגון למסור לרבי את תמונת השער של גיליון 'משיח טיימס' שעמד להופיע. לא פעם היה הרבי מעיר על פרטים מסויימים בציור שדרשו תיקון. לקראת חג השבועות תשמ"ג נמסרה לרבי תמונת השער ובה ציור אדם המוציא ספר-תורה מתוך ארון-קודש וילדים מנשקים את הספר הרבי העיר על ציור זה:

כדאי לנצל ציור המענטעלע [=המעיל של הספר תורה] לציור לוחות מרובעות.

מכאן ואילך, השתדלו מעצבי ה'משיח טיימס' לשלב בכל הזדמנות אפשרית ציור של לוחות מרובעים. על-אף זאת, לפי דעתם לא היה מקום לשלב ציור של הלוחות בתמונת השער של גיליון קיץ תשמ"ה, שבה נראו ילדים נוסעים בקיץ ל'קעמפ'. ואולם הרבי ראה גם כאן הזדמנות לשלב ציור של לוחות מרובעים, וכלשונו "כדאי להוסיף ב' הלוחות מרובעות". והרבי הוסיף: "באמצע?", כלומר, אולי להוסיף את זה באמצע הציור. וכך עשו.

הרבי קיבל עליו ההוצאות

באחד מכתבי-הכנסת המכובדים בירושלים